

Met een 'lexicon van empowerment' geeft prof.dr. Tine van Regenmortel een praktijkwoordenboek voor dit containerbegrip. In de tweejaarlijkse Marie Kamphuislezing van 17 november jongstleden zette ze haar lexicon op een toegankelijke en overzichtelijke manier uiteen en liet ze zien dat het concept van empowerment naadloos aansluit bij de frisse wind die nu waait in het sociaal werk.

EMPOWERMENT

Met een lexicon wil Van Regenmortel het begrip empowerment duiden en professionals die ermee werken ondersteunen. Dat is nodig want we zien vandaag de dag empowerment nadrukkelijk terugkomen in methodieken zoals Eigen Kracht-conferenties, Families First, werken met ervaringsdeskundigen, casemanagement, outreachend werken, maatjesprojecten, enzovoorts. Empowerment dijt dus uit. Dat is een goede zaak, maar heeft ook risico's, zoals op een zeker hype-gehalte. Bovendien lijkt empowerment een bedrieglijk eenvoudig concept, terwijl het juist complex en genuanceerd is. Zelfs paradoxaal. Het omvat krachten en kwetsbaarheden, vrijheid en verbondenheid, controle en ondersteuning.

Theorie

Kwetsbare groepen in onze samenleving ontvangen vooral. Hun kracht en die van hun omgeving worden niet of nauwelijks aangesproken. Tegelijkertijd worden ze wel gewezen op de eigen verantwoordelijkheid voor de situatie waarin ze zich bevinden. Dit schiet al snel door naar 'eigen schuld dikke bult'.

Empowerment biedt een andere visie. Het is een 'meta-paradigma' en omvat diverse theoretische kaders zoals maatschappelijke kwetsbaarheid, presentie, gehechtheid, veerkracht, beheersingsoriëntatie en de systeem- en contextuele theorie. Bovendien omvat het meerdere methodieken. Empowerment fixeert zich niet op ziektes, problemen of risico's, maar op dat wat wel goed gaat. Het heeft echter wel aandacht en erkenning voor kwetsbaarheid en psychisch lijden.

Bij empowerment draait alles om het volwaardig meedragen van elke burger in de samenleving. Dit betekent niet alleen een inkomen, een opleiding en een betaalde baan maar ook het gevoel van 'erbij horen'. Mensen worden sterker en groeien dankzij ondersteunende sociale verbanden.

Empowerment is een persoonlijke opgave en een opgave voor de samenleving en de overheid: 'samenredzaamheid'. Het richt zich daarom op het versterken van zowel individuen als groepen, buurten, professionals, organisaties, gemeenschappen, het middenveld, beleid en de samenleving. Het is een continu proces, zonder eind.

Praktijk

Voor professionals en organisaties is de kracht en inzet van burgers het uitgangspunt. Deze stimuleren en ondersteunen ze en vullen ze aan. Ze helpen mensen, zodat ze zichzelf leren helpen.

Empowerment wil de uitersten omzeilen van enerzijds een te aanbodgerichte, paternalistische bemoeienis van professionals en anderzijds een te naïef geloof in zelfzorg. Het richt zich op (weer) greep krijgen op het eigen leven en de omgeving, waarbij professionals rekening houden met het vermogen van mensen. Dit vraagt om maatwerk, ruimte voor reflecteren, innoveren en experimenteren. Of zoals Lia van Doorn (2008) stelt: 'scharrelruimte voor professionals'. Dit geldt vooral voor 'frontliniewerkers' die direct in contact staan met de meest kwetsbare burgers en zich dikwijls in moeilijke en acute situaties begeven. Het vraagt de nodige creativiteit en werken zonder keurslijf van strakke protocollen en procedures.

Empowerment is een proces van versterking waarbij individuen, organisaties en gemeenschappen greep krijgen op de eigen situatie en hun omgeving via het verwerven van controle, het aanscherpen van kritisch bewustzijn en het stimuleren van participatie.

Tine van Regenmortel

De Marie Kamphuis Stichting

organiseert elke twee jaar de Marie Kamphuis Lezing over een onderwerp op het snijvlak van maatschappelijk werk en maatschappelijke ontwikkelingen. De stichting nodigt hiervoor inspirerende sprekers uit die vanuit een specifieke invalshoek het maatschappelijk werk in een breder kader plaatsen.

www.mks.nl

Basishouding

De basishouding van een professional bij empowerment is *positief* en heeft vier kenmerken:

Het krachtenperspectief: niemand wordt opgegeven, niemand krijgt het etiket van 'hopeloos geval', 'onbereikbaar' of 'on(be)handelbaar'. Het gaat ervan uit dat alle mensen en omgevingen een capaciteit tot leren, groeien en veranderen hebben.

Present zijn: het belang van 'niet-hulpverlener' zijn, bijvoorbeeld meehelpen in huis. Dit biedt kansen voor het opbouwen van relaties en erkenning van de ander, met aandacht en openheid.

Respect: vraagt aandacht voor verschillen tussen mensen.

Partnerschap: kenmerkt de relatie tussen hulpvrager en hulpverlener. De hulpverlener verlaat zijn klassieke rol van expert, maar erkent wel verschil in macht. Er is sprake van dialoog, betrokkenheid, gelijkwaardigheid, verbinding en wederkerigheid.

Empowerment impliceert bovendien concrete activiteiten, technieken en instrumenten van hulpverleners. Zo faciliteren ze activiteiten en zijn dus minder autoritair. Ze reflecteren, werken outreachend, gebruiken humor en creativiteit, krachtgerichte vraagtechnieken en holistische assessments. Ze hebben aandacht voor ervaringskennis en levensverhalen, handelen planmatig met korte en lange termijn doelen, werken met groepen en samen met informele zorg.

Reflectieve organisatie

Empowerment vraagt om organisaties die deze manier van werken ondersteunen en hun professionals toerusten in hun eigen 'empowermentproces', bijvoorbeeld door vorming, inter- en supervisie. Ofwel om een lerende en reflectieve organisatie die interdisciplinaire samenwerking stimuleert.

Voor de concrete vertaling van empowerment in de praktijk gaf Van Regenmortel een 'empowermentbloem'

met handelingsprincipes. Deze handelingsprincipes komen terug in de bakens van Welzijn Nieuwe Stijl.

Onderzoek

In de visie van Van Regenmortel moet onderzoek voortaan uitgaan van drie gelijkwaardige vormen van kennis: wetenschappelijke kennis, praktijkkennis en ervaringskennis. Het onderzoek is actie georiënteerd, maakt gebruik van responsieve, participatorische en waarderende onderzoeksmethoden en levert alle betrokkenen iets op. Het moet bewijzen ('to prove') en verbeteren ('to improve'). Zulk onderzoek vraagt ook om een andere houding. De onderzoeker is niet meer 'de' expert, maar een *critical friend* die als *facilitator* een leerproces op gang brengt. Professionals en managers staan dan open voor onderzoek, zijn bereid het eigen handelen kritisch te beschouwen en vormen een empowerende onderzoeksgemeenschap. Met deze visie geeft Tine van Regenmortel een mooie impuls aan het uitdragen van de kracht van het maatschappelijk werk en het stimuleren van innovatie!

Nienke Kuyvenhoven, MOgroep